

ІДЕНТИФІКАЦІЯ НЕБЕЗПЕК, ЗАГРОЗ ТА РИЗИКІВ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті висвітлено основні підходи до розмежування понять: небезпека, загроза та ризик. Розглянуто важливі фактори впливу на діяльність підприємства з точки зору поділу їх на внутрішні та зовнішні. Виокремлено можливі загрози економічній безпеці підприємства та з'ясовано напрямки їх уникнення. Визначено ключові групи ризиків підприємницької діяльності та охарактеризовано методи їх мінімізації. Розроблено рекомендації до підвищення економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інвестиційна безпека, небезпека, загроза, ризик.

ZLOTENKO A.

Khmelnitsky National University

IDENTIFICATION OF DANGERS, THREATS AND RISKS IN COMPANY'S INVESTMENT ACTIVITY

The article deals with the main approaches to the distinction of such categories as danger, threat and risk. The main factors influencing the activity of the company in terms of their division into internal and external are considered. Are highlighted potential threats to economic security of the company and are found ways to avoid them. The main groups of entrepreneurial risks as well as main methods to minimize them are described in this article.

Keywords: investment, investment safety, danger, threat, risk.

Вступ. В умовах нестабільності функціонування національної економіки актуалізуються питання щодо способів забезпечення економічної та інвестиційної безпеки підприємства.

Основні положення забезпечення економічної та інвестиційної безпеки підприємства повинні ґрунтуватись на розумінні сутності цих економічних категорій, професійному управлінні та своєчасному прийнятті управлінських рішень, системному моніторингу та ідентифікації загроз, негативних факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Аналіз останніх наукових досліджень. Сучасна проблематика безпеки інвестиційних процесів аналізується в дослідженнях провідних вчених України – В. Базилевича, О. Барановського, С. Бершеди, В. Гесця, А. Гойко, І. Лукінова, Д. Лук'яненка, В. Кириленка, А. Музиченка, Ю. Ніколенка, Б. Панасюка, Ю. Пахомова, А. Пересади, Г. Попової, В. Савчука, С. Якубовського та інших.

Метою написання статті є дослідження передумов формування інвестиційної безпеки промислових підприємств в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розвиток економічного потенціалу господарюючого суб'єкта залежить від заходів із забезпечення економічної безпеки, що полягає в організації діяльності, спрямованої на запобігання і ліквідацію існуючих небезпек та загроз.

Небезпеки – це потенційні явища, події та процеси, які можуть завдати різного виду збитки самому господарюючому суб'єкту або його діяльності, що виступають також у формі намірів, планів або підготовки дій.

Небезпеки при наявності відповідних умов перетворюються на загрози, які можуть призвести не тільки до зниження прибутковості, але й банкрутства суб'єктів господарювання. При цьому слід зазначити, загрози безпеці підприємства обумовлені чинниками загальноекономічного характеру, що здійснюють негативний вплив на значну кількість суб'єктів господарювання.

До потенційних носіїв небезпеки для діяльності підприємства відносять:

- державу з її важелями регулювання (податками, кредитами, субсидіями і т. д.);
- конкурентів, здатних скоротити ринок збуту підприємства шляхом випуску більш досконалої продукції, і недобросовісних конкурентів;
- покупців з нестабільним споживчим попитом;
- виробничих партнерів [1, с.57].

Окремі об'єктивні чинники також можуть бути джерелом економічної загрози і небезпеки. Наприклад, дії стихійних явищ природи можуть руйнувати продуктивні сили суспільства і призводити до економічних втрат.

Крім об'єктивних перешкод економічної діяльності є джерела суб'єктивного характеру, які пов'язані з суперництвом і конкуренцією. Наприклад, позбавлення конкурента джерел постачання сировини, технологій, кредитів, ринків збуту товарів і послуг тощо. Подібні перешкоди складають головне джерело економічної загрози і небезпеки для всіх суб'єктів економічної діяльності суспільства.

Поява загрози визначає потенційну можливість економічних втрат для суб'єкта господарювання.

Реакція останнього на появу загрози повинна проявлятися у формуванні передумов для відбиття можливої небезпеки негативних наслідків. Отже, економічна загроза – це потенційна можливість заподіяння шкоди суб'єктам господарської діяльності з боку окремих факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Природа економічної загрози має потенційний характер, але вона усвідомлюється людиною, хоча і не має реальних ознак. Усвідомлення економічної загрози дає можливість суб'єкту господарювання створити реальну модель її відображення [2, с.72].

Ми погоджуємося, що загрози виникають в процесі динаміки можуть спричинити порушення нормального функціонування підприємств і виникають під дією певних факторів.

Відповідно, економічна небезпека – це конкретна і безпосередня, реальна форма прояву загрози, яка має вірогідну математичну інтерпретацію. Реальна небезпека з її ймовірним характером, в свою чергу, має особливості розвитку на двох етапах, між якими можна умовно визначити поріг.

Перший з них визначається тим, що в результаті реалізації небезпеки суб'єкт економічної діяльності зазнає втрат, які не руйнують його організаційні структури, тобто втрати, які відновлюються і не мають суттєвих наслідків для досягнення цілей розвитку.

Для другого етапу розвитку небезпеки наслідком є руйнування частини або всіх організаційно-економічних структур суб'єкта господарювання, що унеможливує виконання місії досягнення цілей розвитку.

Тому в межах розвитку економічної загрози і небезпеки формуються три складові частини ознак її виявлення для суб'єкта господарювання.

Основними формами прояву загроз є скорочення виробництва, масштабів господарської діяльності; посилення структурних диспропорцій між окремими видами господарської діяльності; зниження рівня паливно-сировинної залежності; скорочення науково-технічного потенціалу; ослаблення керованості на всіх рівнях; плінність кадрів; криміналізація [3, с.48].

Часто ототожнюють терміни ризик та загроза.

Такі поняття як "небезпека", "загроза" та "ризик" є дійсно взаємопов'язаними, а їх виникнення у більшості випадків спричинено невизначеністю зовнішнього середовища. В нашому дослідженні під цими поняттями ми будемо розуміти:

1) небезпека – це об'єктивно існуюча реальність, яка може порушити стан рівноваги суб'єктів і призвести до негативних наслідків;

2) загроза – це наслідок небезпеки у вигляді об'єктивізованого фактору потенційно негативної дії;

3) ризик – це об'єктивно-суб'єктивна категорія, що пов'язана з певною мірою невизначеності результату внаслідок прийнятого рішення (дії і/або обставин). Слід зазначити, що ми не акцентуємо увагу на втратах, оскільки є таке поняття як "виправданий ризик", тобто ризик – це не лише втрати, а також це певні можливості, що можуть мати позитивний прояв у вигляді додаткових надходжень (прибутку) [4].

Таким чином, за своєю природою, загроза є наслідком неконтрольованого збігу обставин, умов та подій зовнішнього середовища, що сприймаються суб'єктами ринкової економіки як реальність, та безвихідні обставини, які при наявності резервів ресурсів необхідно усунути, або навчитися з ним співіснувати, якщо не можна їм запобігти.

В період підготовки і прийняття будь-якого господарського рішення не можна з повною впевненістю стверджувати, які можуть виникнути несподівані перешкоди. Однак, піддавши висунуту ідею різнобічного критичному аналізу, ідентифікуючи потенційні небезпеки і аналізуючи можливі наслідки, залучаючи додатково здобуту інформацію, можна передбачити заходи щодо нейтралізації або щодо пом'якшення небажаних наслідків прояви тих чи інших факторів ризику.

Можливі й негативні наслідки стратегічних рішень, прийнятих і реалізованих без урахування ризику. Для підприємства, що виробляє свою стратегію, ігнорування ризику може проявитися в різних небажаних господарських результатах. До їх числа відносяться: зниження котирувань акцій, зменшення розмірів прибутку і зниження ефективності інвестицій в порівнянні з планованим без ризику рівнем, неефективні витрати матеріальних, трудових або фінансових ресурсів, формування наднормативних запасів нереалізованої продукції, інші види упущеної вигоди і економічних втрат.

Інвестиційна діяльність, як і будь-яка інша діяльність, спрямована на отримання прибутку, носить ризиковий характер. Інвестиційний ризик спричиняється імовірністю виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати очікуваного інвестиційного доходу, чи інвестованого капіталу і характеризується наступними особливостями: інтегрований характер; об'єктивність прояву; відмінність видової структури на різних стадіях здійснення реального інвестиційного проекту; високий рівень зв'язку з комерційним ризиком; висока залежність від тривалості життєвого циклу проекту; високий рівень варіативності ризику; відсутність достатньої інформаційної бази для оцінки рівня ризику; суб'єктивність оцінки [5, с.55].

Механізм зниження інвестиційних ризиків ґрунтується на використанні сукупності методів і прийомів зменшення можливих фінансових втрат.

Основні методи вирішення інвестиційних ризиків: уникнення; утримання; передача; зниження міри ризику [6, с.32].

Також серед засобів нейтралізації або зниження ризику слід виокремити ряд загальноприйнятих прийомів та рекомендацій: страхування; забезпечення високої ліквідності; диверсифікація; розподіл проекту; лімітування; хеджування [7, с.45].

Страхування проекту як єдиного комплексу або, якщо це не вдається, страхування окремих активів проекту здійснюється у формі резервного фонду, спеціальних цільових резервних фондів, резервних статей у капітальних і поточних бюджетах, залишку нерозподіленого прибутку тощо.

Забезпечення високої ліквідності інвестицій гарантуватиме можливість їх продажу в разі припинення проекту і зменшить збитки від рішення щодо виходу з проекту. Про ліквідність активів проекту слід подумати заздалегідь, до прийняття рішення щодо його реалізації;

Диверсифікація дозволяє уникнути частини ризику при розподілі капіталу між різноманітними видами діяльності. Разом із тим, диверсифікація не виключає можливості фінансових втрат у випадку зміни політичної і економічної ситуації, законодавства, ринкової кон'юнктури, підвищення рівня інфляції та ін.

Розподіл проекту на кілька частин і побудова об'єкта інвестування як об'єднаного комплексу таких етапів дасть змогу кожній з частин комплексу вступати в експлуатацію автономно, приносити прибуток і окупати витрати.

Крім фінансової економії коштів завдяки більш ранньому введенню проекту, поетапність забезпечує перевірку комерційної реальності проекту й ранню діагностику доцільності проекту не на всьому інвестованому капіталі, а тільки на його частині.

Встановлення ліміту, тобто граничних сум витрат є важливим засобом зниження міри ризику і здійснюється шляхом встановлення відповідних фінансових нормативів за окремими напрямками інвестиційної діяльності. Перелік нормативів залежить від виду ризику, що лімітується. Наприклад, лімітування максимального обсягу вкладень в цінні папери одного емітента. Хеджування передбачає зменшення імовірності виникнення ризиків за допомогою деривативів [7, с.47].

Вміле застосування описаних методів мінімізації ризику дасть змогу забезпечити підприємство від негативних чинників зовнішнього і внутрішнього середовища. Володіючи такою перевагою підприємство може ефективно розвивати свою діяльність, підвищувати технологічний рівень виробництва і отримувати конкурентну перевагу на ринку.

Висновки. Незважаючи на широку класифікацію таких понять, як небезпека, загроза, ризик, за своєю природою вони є негативними і можуть спричинити відповідний вплив, тому для господарюючого суб'єкта залишається відкритим питання щодо їх своєчасної ідентифікації та нейтралізації.

Під впливом загроз і ризиків підприємство змушене постійно навчатись і удосконалювати свої захисні механізми. І якщо внутрішні загрози мінімізуються за рахунок самоорганізації системи, то вплив зовнішнього середовища потребує набагато більших зусиль для мінімізації негативних наслідків.

Оскільки політична та економічна ситуація в Україні є нестабільною, виникає необхідність у постійному дослідженні цієї проблеми з метою вироблення нових методів, способів та інструментарію забезпечення економічної безпеки підприємства.

Література

1. Гаращук О.В. Кількісна оцінка інвестиційних ризиків / О.В. Гаращук, Н.О. Целіна, О.Д. Мельниченко // Вісник економічної науки України. – 2009. – № 1. – С. 55–57.
2. Зеркалов Д.В. Безпека комерційної діяльності : у 2 кн. Кн. 2: Захист. Довідник / Д.В. Зеркалов. – К. : Основа, 2006. – 800 с.
3. Пекін А. Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія / А. Пекін // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 23–25.
4. Рудніченко Є.М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства / Є.М. Рудніченко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2013. – № 25 (I). – С. 188–195.
5. Пойда-Носик Н.Н. Ризики і джерела загроз фінансовій безпеці акціонерних товариств у сучасних умовах / Н.Н. Пойда-Носик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.teologia.org.ua/20110920172/statti/dokladi/riziki-i-djerela-zagroz-finansoviie-bezpeci-akcionernix-tovaristv-u-suchasnix-umovax-172.html.
6. Дубецька С.П. Економічна безпека підприємств України / С.П. Дубецька // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України : зб. матер. наук.-практ. конф., Київ, 16-17 травня 2001 р. / редкол. : І.І. Тимошенко (голова) та ін. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – С. 146–171.
7. Клейнер Г.Б. Предприятия в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность : учебник / Г.Б. Клейнер, В.Л. Тамбовцев, Р.М. Качалов. – М. : ОАО “Изд-во “Экономика”, 1997. – 288 с.

Надійшла 26.02.2017; рецензент: д. е. н. Рудніченко Є. М.